

PRÁCE TŘÍDNÍHO UČITELE A JEHO VLIV NA UTVÁŘENÍ POZITIVNÍCH VZTAHŮ VE TŘÍDĚ

Mgr. Petra Hedrichová, Ph.D.

Úvod

Klima školy, respektive třídy utváří více faktorů. Na jedné straně jsou to žáci a jejich rodiče, na druhé straně pedagogický sbor, vedení školy, správní zaměstnanci, ale i třeba vybavení a vzhled školy a jednotlivých tříd či koncepce školy. To vše má podíl na tom, jak se všichni aktéři edukačního procesu, žáci i učitelé, cítí a vnímají prostředí školy. K celkovému vnímání klimatu třídy, ať již pozitivnímu či negativnímu nemalou měrou přispívá osobnost třídního učitele, která žáka provází po celou dobu jeho školní docházky nejen na základní škole, ale i na střední škole. Je to právě třídní učitel, který by měl být smelovacím prvkem v každé třídě, který by měl pečovat o „své“ žáky a usilovat o vytvoření pozitivních vztahů ve třídě.

1 Náplň práce třídního učitele a jeho povinnosti

Řízení výchovy a vzdělávání ve třídě:

- koordinuje práci všech vyučovaných ve třídě (např. rozvržení kontrolních písemných prací a jiných zkoušek);
- systematicky sleduje, hodnotí vývoj žáků, vytváří podmínky pro zdravý psychický a sociální vývoj;
- sleduje interpersonální vztahy ve třídě, vyhodnocuje a navrhuje změny;
- odpovídá za dodržování práv dítěte ve třídě;
- věnuje individuální péči dětem z méně podnětného prostředí a se zdravotními problémy;
- konzultuje s ostatními učiteli (příp. pracovníky poradny nebo zdravotní zařízení) problematiku jednotlivých žáků, zejména žáků s trvalejšími zdravotními problémy;
- podává návrh na vyšetření v pedagogicko-psychologické poradně;
- seznamuje se zprávou pedagogicko-psychologické poradny ostatní učitele, s výsledky lékařských vyšetření a rodinnými problémy, které mohou mít vliv na práci žáka ve škole;
- předkládá pedagogické radě zprávu o třídě, navrhuje výchovná opatření, sleduje zaostávání žáků v učení a věnuje pozornost mimořádně nadaným a talentovaným žákům;

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

- při porušení povinností stanovených ve školního řádu žákovi ukládá podle závažnosti: napomenutí třídního učitele, důtku třídního učitele, navrhuje důtku ředitele školy – schvaluje pedagogická rada (tvoří ji všichni učitelé);
- eviduje omluvenou i neomluvenou školní docházku svých žáků, podílí na prevenci záškoláctví ve spolupráci s výchovným poradcem, školním metodikem prevence, ostatními učiteli a zákonnými zástupci žáků;
- zprostředkovává komunikaci s ostatními členy pedagogického sboru a je garantem spolupráce školy se zákonnými zástupci žáků třídy;
- spolupracuje s výchovným poradcem při poskytování poradenských služeb týkajících se rozhodování o další vzdělávací a profesní dráze žáků třídy;
- spolupracuje se školním psychologem/speciálním pedagogem při aktivitách zaměřených na prevenci školního neprospěchu žáků třídy (náprava, vedení apod.), při vytváření podmínek pro integraci žáků se speciálními vzdělávacími potřebami ve třídě (např. při tvorbě individuálního vzdělávacího plánu) a podle pokynů ředitele i v dalších oblastech vzdělávací a poradenské práce s žáky třídy.

Organizační záležitosti:

- sleduje pokyny vedení školy;
- připravuje a vede třídní schůzky;
- organizuje individuální porady s rodiči týkajících se výchovných a výukových problémů žáků;
- organizačně a věcně zajišťuje třídnické hodiny- reaguje na aktuální stav a problémy ve třídě;
- zpracovává plán výletu a exkurzí, mimoškolních aktivit, zajišťuje tyto akce
- zajišťuje volbu třídní samosprávy.

Vedení dokumentace:

- **třídní kniha** – zápis probraného učiva, absence – evidence absence, omlouvání;
- **třídní výkaz** a provádí do něj záznamy. Ostatní vyučující pak potvrzují svým podpisem v třídním výkazu, že provedli klasifikaci za dané období. Zásady pro vyplňování třídního výkazu jsou uvedeny na první straně třídního výkazu. Jmenný seznam žáků aktualizuje třídní učitel okamžitě při změně. Ve třídním výkazu se vyplňuje stav žactva, přehled o docházce, klasifikaci, chování a celkový prospěch. Třídní výkaz uzavírá třídní učitel po 5. a 9. ročníku, popř. při sloučení či rozdělení tříd.

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

- **katalogové listy** - záznamy o každém žáku třídy, zaznamenává identifikační údaje, bydliště, jména a adresu zákonných zástupců, přehled klasifikace, absenci, výchovná opatření, zdravotní problémy;
- **vysvědčení, žákovské knížky;**
- zpracovává podklady pro pedagogickou radu;
- dokumentace pro přechod na jinou školu;
- podává zprávy o žákovi pro pedagogicko-psychologickou poradnu, Policii ČR, sociální odbor, soud.

Materiální oblast:

- odpovídá za majetek a pořádek ve třídě;
- odpovídá za celkový estetický vzhled třídy;
- kontroluje vybavení žáků učebnicemi, řeší případné nedostatky- rozdávat a výběr učebnic na konci školního roku;
- zodpovídá za didaktickou techniku a učební pomůcky, které jsou trvale umístěny ve třídě;
- kontroluje stav nábytku a informuje o nedostatecích.

Bezpečnost a péče o zdraví žáků:

- provádí poučení žáků o BOZP a PO;
- kontroluje zdravotní záznamy žáků v katalogových listech a informuje ostatní učitele o změnách;
- seznamuje žáky se zněním školního řádu;
- seznamuje s pravidly chování o přestávkách;
- provádí poučení bezpečném chování během prázdnin, výletů, exkurzí;
- zná plán evakuace a úkryt třídy;
- provádí poučení o běžných pravidlech bezpečného chování, o chování na veřejných komunikacích, o varování před škodlivými vlivy alkoholu, kouření, před známostmi s neznámými lidmi atd. – o každém poučení je potřeba provést písemný zápis do třídní knihy (datum, druh poučení a kdo poučení provedl), rovněž se doporučuje vytvořit si jmenovitý podpisový arch, kam se žáci podepíší, že byli seznámeni o dané skutečnosti (arch obsahuje datum, druh poučení, kdo poučení provedl, jméno žáka a podpis žáka).

Ve vztahu k primární prevenci:

- spolupracuje se školním metodikem prevence na zachycování varovných signálů týkajících se projevů rizikového chování;
- podílí se na realizaci Minimálního preventivního programu a na pedagogické diagnostice vztahů ve třídě;

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

- motivuje k vytvoření vnitřních pravidel třídy, která jsou v souladu se školním řádem, a dbá na jejich důsledné dodržování (vytváření dobré atmosféry a pozitivního sociálního klimatu ve třídě);
- sleduje ve třídě problematiku návykových látek, šikany, problémy rasismu a xenofobie;
- podporuje rozvoj pozitivních sociálních interakcí mezi žáky třídy.

Jak je vidět z výše uvedeného přehledu náplně práce a povinnosti třídního učitele, tak třídní učitel má mnoho různorodých povinností. Zastává nejen roli pedagogickou, ale je také významným činitelem v oblasti sociálně psychologické a má organizační a řídicí povinnosti.

2 Kompetence třídního učitele

Kromě **obecně formulovaných pedagogických kompetencí**, tedy souborem vědomostí, dovedností, postojů a hodnot důležitých pro výkon učitelské profese (Průcha, Walterová, Mareš, 2009), jako jsou např.: kompetence pedagogická; didaktická; předmětová; diagnostická a intervenční; sociální a komunikativní; manažerská a normativní; profesně a osobnostně kultivující (dělení dle Vašutové, 2007), by měl třídní učitel disponovat ještě dalšími specifickými kompetencemi.

Kompetence třídního učitele dle S. Hermochové (2008):

- **Kompetence psychodidaktická** – třídní učitel musí být také schopen úspěšné diagnostiky žáků a na základě ní vést žáky k rozvoji jejich osobnosti, usměrňovat vztahy mezi nimi a spoluutvářet pozitivní klima třídy. Důležité pro plnění těchto činností je, aby měl třídní učitel dostatečný časový prostor pro účinnou komunikaci se žáky v nejrůznějších situacích.
- **Kompetence komunikační** – třídní učitel komunikuje především se žáky své třídy, s jejich rodiči, ostatními vyučujícími, vedením školy, případně se školním psychologem atd. Proto je velmi důležité ovládat komunikační dovednosti, být empatický, asertivní a vyhnout se v jednání s žáky nepřátelským nebo submisivním reakcím.
- **Kompetence organizační a řídicí** – způsoby zvládnutí vedení třídy a řešení kázeňských problémů. Důležitým prvkem je efektivní využití hodiny založené na dobře koncipovaném učebním plánu. Třídní učitel musí mít také dobré organizační schopnosti, podporovat činnost třídní samosprávy a její zapojení do chodu třídy, informovat třídu o organizaci školního roku a výuky.
- **Kompetence diagnostická a intervenční** – třídní učitel se podílí významnou měrou na utváření klimatu školní třídy. Řeší konfliktní výchovné situace včetně problematiky sociálních patologií a provádí také průběžnou diagnostiku při výchovných a vzdělávacích potížích, diagnostiku vztahů mezi žáky a klimatu třídy. Každý učitel by

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

pak měl, co nejlépe poznat všechny své žáky v rámci svého předmětu. Ideální pak je, pokud třídní učitel zná své žáky i v širších souvislostech po stránce sociálních vztahů, motivace, psychosomatických zvláštností, vývoje profesionální orientace a psychického zatížení a odolnosti.

- **Kompetence poradenská a konzultační** – spolupráce třídního učitele s rodinou. Třídní učitel by měl předávat rodičům informace o žákovi, zejména o prospěchu, chování, nabídce mimoškolních aktivit a zájmových kroužků, měl by se snažit pomoci rodičům pochopit, co a jak chce jejich děti naučit a jak oni v tom mohou pomoci. K nejčastějším formám kooperace rodičů a třídního učitele patří **třídní schůzka**, jejímž cílem je informovat rodiče o výchovné a vzdělávací práci třídy jako celku, o prospěchu a chování jednotlivých žáků, stimulovat rodiče jako svého partnera, při výchově dětí k pravidelné návštěvě třídních schůzek, rozšiřovat a radit rodičům při výběru nejvhodnější přípravy na budoucí povolání dítěte.
- **Kompetence sebereflektivní** – třídní učitel se stejně jako ostatní učitelé musí nad svým výchovným působením, nad sebou samým, nad tím, jak ho žáci vnímají a klást si otázky: Jaký jsem (třídní) učitel? Sebereflektivní kompetence třídnímu učiteli umožňuje zamýšlet se nad svou pedagogickou činností a následně ji autoregulovat a zdokonalovat tak vlastní pedagogické dovednosti, eliminovat své nedostatky a využívat předností vyplývajících z jeho osobnosti.

Třídní učitel by měl mít ve „své třídě“ více výukových hodin než ostatní učitelé. Díky tomu může docházet mezi jím a žáky k intenzivnějším vztahům, neboť má větší prostor pro poznávání žáků, vztahů mezi nimi, jejich životní situací. Ví, co na ně platí, jak s nimi jednat, kdy a jak vhodně pobízet (Hopf, 2001). Dle R. Čapka (2010, s. 17) *„je třídní učitel obhájcem svých žáků, motivátorem a sociálním vzorem, velmi důležitým dospělým v jejich životě. Pro své žáky by měl být třídní učitel nejen tím, kdo pouze vyřizuje omluvenky, kdo je jen administrativním pracovníkem, ale především někým, o kom vědí, že stojí za nimi – je „jejich“, že se na něho mohou spolehnout, je přátelský, nikoho nezesměšňuje, vytváří příjemnou atmosféru. Třídní učitel by měl tedy usilovat o navození atmosféry vzájemné důvěry, soustavného zlepšování klimatu třídy a vztahů ve třídě, což potvrzuje i výzkum P. Krátké (2006), z jehož závěrů vyplývá, že žáci i rodiče shodně upřednostňují výhradně vychovatelské činnosti třídního učitele bez charakteristik primárně vzdělávacích. Rovněž z výzkumu V. Švece, S. Kašpárkové, A. Kavanové (2005, s. 199) je patrné, že „žáci u svých učitelů na ZŠ oceňují jejich zodpovědnost, zaujetí pro učitelské povolání, to, že se žákům snažili porozumět, dále komunikativnost a smysl pro humor.“* Souhlasíme s názorem S. Hermochové (2008), že třídní učitel hraje v životě svých žáků velkou roli a může je velmi ovlivnit. Může jim být nápomocen při hledání místa ve světě, při zvládnání emocí, orientování se v životě či přispět k rozvoji jejich osobnosti.

Třídní učitel je **koordinačním a integračním činitelem** s řadou závažných výchovných úkolů ve vztahu k žákům své třídy, k jejich rodičům, k ostatním učitelům školy,

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

k jejímu vedení a za jistých okolností také k širší veřejnosti. V této souvislosti se stává třídní učitel **výchovným subjektem**, který disponuje značnými možnostmi pro ovlivňování zdravého duševního, tělesného a sociálního vývoje jednotlivých žáků a školní třídy. (Krátká, 2006)

3 Třídní učitel jako spolutvůrce pozitivního klimatu

Třídní učitel by se také měl o své žáky starat, to znamená dbát na pozitivní klima ve třídě, podporovat ho. Domníváme se, že je to právě učitel, respektive třídní učitel, který se výraznou měrou podílí na klimatu dané třídy a který společně se žáky může být tvůrcem pozitivního klimatu třídy. Záleží samozřejmě na jeho osobních vlastnostech, na individuálním pojetí výuky učitele, dále především na jeho přístupu k žákům a způsobu komunikace s nimi, užívání metod a forem výuky, způsobu hodnocení atd. Ve všech uvedených aspektech má učitel značné možnosti k pozitivnímu ovlivňování sociálně-emocionálního klimatu ve své třídě. (Spilková, 2003)

Při vytváření pozitivního klimatu třídy je důležitý **přístup učitele k žákům**, zda je bere jako rovnocenné partnery, projevuje jim úctu a respekt, dává najevo pochopení, zajímá se o jejich názory, problémy, pocity. Dává prostor k vyjádření názorů žáků, respektuje jiný názor, povzbuzuje, vytváří bezpečné prostředí, oceňuje a vyzdvihuje pozitivní jednání, dokáže **poděkovat a poprosit. Projevuje zájem o žáka** – zná jeho koníčky, mimoškolní život, podrobnosti o rodičích a sourozencích, **připomíná společné zážitky, plánuje budoucí společné aktivity, podporuje třídní rituály, používá humor** apod.

Při komunikaci dává žákům dostatečný prostor pro komunikační aktivitu, podporuje partnerskou a respektující komunikaci mezi žáky. Podmínkou účinné komunikace s žáky je především její **oboustrannost**. Je tedy nezbytné nejen žákům předávat sdělení, ale i naslouchat jejich sdělením a připomínkám. Doporučuje se, aby třídní učitel užíval spíše **popisný**, nikoliv posuzující jazyk, aby se vyhnul vzbuzování hořkosti a negativním pocitům. Používá prostředky neverbální komunikace např. **mimiku (oční kontakt, úsměv)**, gestikulaci (přátelská, vstřícná).

K tvorbě kvalitního klimatu přispívají také **aktivní vyučovací metody**, které pracují s prožitky a zkušenostmi dětí, vytváření problémových situací, v nichž žáci sami hledají, mají prostor pro rozvoj samostatného a kritického myšlení, pracují s různými zdroji informací. Významným faktorem pro utváření kvalitního klimatu jsou **kooperativní formy výuky**.

3.1 Práce se třídou

- **Třídní pravidla** (Dubec, 2007)

Tato pravidla by měla vznikat na základě potřeb žáků. Doporučujeme aktivní zapojení žáků při sestavování pravidel, učitel jen pouze iniciuje jejich tvorbu, samotnou realizaci ponecháme na žácích. Pravidla sestavujeme na začátku roku, na začátku docházky, když se realizuje nový typ akce, které se žáci zúčastní (lyžák), na konci nějaké „velké“ zkušenosti – konfliktu, v pololetí – revize pravidel

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

Pravidla formulujeme:

- **Konkrétně** - měla by být formulována tak, aby jasně vyjadřovala jaké chování zakazují, nebo naopak vyžadují.
- (*Oslovujeme se křestním jménem X Chováme se k sobě hezky – každý se může pod tím představit něco jiného*).
- **Pozitivně** – na pozitivně formulované příkazy se lépe slyší.
- **Počet pravidel** – velké množství pravidel bývá kontraproduktivní. Doporučuje se 5-6 konkrétních pravidel.

Pravidla by měla být **sepsána a vyvěšena** na viditelném místě ve třídě – dochází k jejich zviditelnění. Je možné použít také jednoduché piktogramy, které budou představovat znění daného pravidla. Vhodné je také ocenit **dodržování pravidla – posilování pozitivního chování**. (*Dnes mi udělalo velikou radost, že jste si neskákali do řeči.*) Důležité je také stanovit sankci za porušení pravidel, seznámit žáky se sankcemi a dbát na naplnění sankce.

• Vedení třídnických hodin

Tyto hodiny lze využít pro řešení aktuálních problémů třídy. Mají-li žáci možnost pravidelně se vyjádřit k tomu, co se jim líbí nebo nelíbí ve třídě, může se předejít mnoha problémům. Třídnické hodiny je vhodné **vést interaktivně**, v reakci na aktuální potřeby třídy a žáků a nedirektivně. Díky tomu se zvýší aktivita žáků, žáci získají pocit, že mají vliv na své okolí, naučí se řešit problémy a přistupovat k nim zodpovědně.

Témata pro třídnické hodiny mohou být velmi rozmanitá a je na potřebách třídy a vzájemné domluvě s pedagogem, čemu se bude v rámci třídnických hodin věnovat pozornost. Tématem hodiny mohou být provozní záležitosti, dále bližší vzájemné seznamování, práce s pravidly ve třídě, řešení aktuálních problémů třídy, práce se vztahy ve třídě, rozvoj specifických dovedností atd.

Třídnické hodiny mohou mít různou podobu. Doporučovaná struktura by měla zahrnovat úvodní aktivitu, jejímž smyslem je žáky zklidnit nebo naopak probudit a naladit na další práci. Dalším krokem je aktivita, která souvisí s tématem třídnické hodiny a která většinou přináší žákům různé prožitky a také nové zkušenosti. Nakonec by mělo proběhnout ukončení třídnické hodiny, které se zaměřuje na upevnění získaných dovedností a na vyjádření toho, čím děti třídnická hodina obohatila. Závěrem třídnické hodiny shrneme, co proběhlo, a požádáme žáky o vyjádření, co pro ně bylo nejdůležitější, nejpůsobivější apod. Učitel by měl mít „provázející roli“ – není vhodné nabízet žákům vlastní řešení.

Někteří učitelé využívají třídnických hodin jen k zjišťování absence či se věnují procvičování vyučovací látky.

Při třídnických hodinách často sedíme v kruhu, bez stolků, čelem k sobě. Učitel sedí také mezi dětmi a z této pozice většinou průběh sezení řídí. Většiny aktivit se také aktivně zúčastňuje. Forma kruhu, kdy všechny děti jsou zapojeny, žádné nesedí mimo či za někým, je výhodná a psychologicky nosná. Vyučující má navíc o všech dětech vizuální přehled.

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

Pravidla při vedení třídnických hodin

- pravidlo STOP – umožňuje žákovi nezúčastnit se dané aktivity. Nezjišťujeme důvod, proč se nechce zúčastnit. Velmi často je to způsobeno nějakým nepříjemným zážitkem většinou z rodinného prostředí. Tento žák bude během aktivity vykonávat funkci pozorovatele – bude pozorovat práci jednotlivých skupin, zapojení jednotlivých členů, porušování/dodržování dohodnutých pravidel.
- pravidlo DOTAZY, AŽ PO KOMPLETNÍM ZADÁNÍ – zabrání se tomu, že se žáci v průběhu vysvětlování ptají na věci, které jim učitel chtěl v zápětí říct. (Dubec, 2007a)

V rámci třídnických hodin je možné realizovat různé hry a aktivity, prostřednictvím kterých žáci zpracovávají určité téma, problém a přispívají k vytváření pozitivních vztahů ve třídě.

1. Rozehřívací hra (zklidňující aktivity/ aktivizující hry).
2. Hlavní tematická hra či hry.
3. Shrnovací závěrečný „kruh“, reflexe.

Rozehřívací hry – jsou běžné, většinou a nejlépe pohybové hry. Slouží k odreagování a rozhybání dětí. Dochází tak k jejich odpoutání od školního prostředí a přeorientují se na jiný typ činnosti. Pokud by nebyly zařazeny, děti nebudou reagovat spontánně a program bude vážnout nebo narážet na pasivitu dětí. (10 min).

Tematické hry – jsou hlavní formativní prvek práce se třídou. Mají za cíl zprostředkovat dítěti prožitek, který jej obohatí o nové zkušenosti. Získaný prožitek si pak děti dobře pamatují. Nejčastěji jsou zaměřeny na:

- vzájemné poznávání se (děti se seznamují s ostatními);
- sebepoznávání (poznávají samy sebe);
- komunikaci (zlepšení komunikativních dovedností);
- na podporu sebevědomí (posilují zdravé sebevnímání dítěte);
- posílení koheze -soudržnosti třídního kolektivu;
- spolupráci mezi žáky a na posílení vztahů jejich vztahů;

Cílem reflexe je upevnit dětský zážitek a především umožnit dětem hovořit o tom, co jim sezení přineslo. Mají možnost vyjádřit všechny příjemné a nepříjemné pocity, názory, připomínky. Je důležité, aby se děti vyjadřovaly postupně po sobě v kolečku.

Hlavním formativním prvkem her s psychologickým obsahem je nejen získaný prožitek, sebenáhled, ale i zpětné vazby od spolužáků. Aktivita pedagoga pomalu ustupuje a je nahrazena interakcí mezi dětmi samotnými. To, že jeden spolužák dokáže druhému sdělit svůj pocit, názor, je pro oba zúčastněné významné. Program je proto vhodný pozitivním způsobem se zaměřením na zpětné vazby, které podporují kladné sebevnímání na kladná hodnocení druhými. Žák má vždy právo se hry nezúčastnit. Proto při motivování zdůrazňujeme jeho svobodnou volbu. Je důležité ctít a především respektovat jeho názor. (Friedlová, Jurová, Lindovská, Macková, Urbancová, 2012)

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

3.2 Aktivity posilující pozitivní klima třídy (Friedlová, Jurová, Lindovská, Macková, Urbancová, 2012)

❖ MÍSTA SI VYMĚNÍ TI, KTERÍ ...

Účel: Pro dobré vzájemné poznávání, pro uvolnění

Trvání: 10 minut

Popis:

Žáci sedí na židlích v kruhu. Uprostřed je jeden žák. Žák stojící v kruhu vyvolává: „Místa si vymění ti, kteří (např.) mají bratra“. Každý, koho se to týká, vybíhá a snaží se zasednout některou z uvolněných židlí. Pokud vyvolávač stihne některou ze židlí zasednout, vyvolává ten, na kterého židle nevyšla.

Reflexe: *Co bylo cílem této hry?*

Co nového jste se dozvěděli o svých spolužácích?

Co vás překvapilo?

Co jste nečekali?

Kdy se vás postavilo nejvíce, kdy nejméně?

❖ RUKA

Účel: Posilování pozitivních vzájemných vztahů mezi dětmi

Trvání: 10 minut

Pomůcky: papír A4, fixy

Cílová skupina: žáci 2. stupně

Popis:

Rozdáme dětem velký papír (A4) a vyzveme je, aby obkreslili svou ruku (nejlépe fixem). Z druhé strany papíru se podepíší a papír odevzdají učitel. Pracují pokud možno tajně, své ruce nikomu neukazují. Učitel ruce vybere a rozmístí je po zemi v místnosti. Pak děti vybírají tu ruku, která je jim sympatická. Teprve potom papír otočí a zjistí autora ruky. Jejich úkol je, nakreslit do ruky, čím je pro ně tento člověk ve třídě důležitý. Mohou připojit i nějaký nápis, či vzkaz. Poté ruku autorovi vrátí a ten si může přečíst svou zpětnou vazbu. Ruce se pak hodí vystavit.

Reflexe:

Shodnete se s tím, co vám spolužáci o vás napsali?

Jaké to je vědět, že jste pro někoho něčím důležitý?

❖ KOLÁČE

Účel: Posilování pozitivních vzájemných vztahů mezi dětmi, hluboká kohezní hra, která vhodně zatahuje do kolektivu třídy děti - outsidersy a děti nezdravě namyšlené,

Trvání: 45 minut

Pomůcky: barevné papíry, nůžky, lepidlo, psací potřeby

Cílová skupina: žáci od 5. ročníku

Popis:

Dětem rozdáme barevný papír a požádáme je, aby z něj vystřihly co největší kruh s tím, že ten kruh představuje jejich osobnost. Pak zůstanou na stolku mezi dětmi jediné nůžky, o které se postupně střídají. Dá se jim instrukce: „Zvol si některého ze spolusedících spolužáků a vezmi si jeho koláč do ruky. Odstři si z jeho koláče výseč (jako se krájí dort), která představuje vlastnost, kterou on má a ty bys jí také chtěl mít, nebo bys jí chtěl mít víc, než máš. Velikost

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

výšeče je dána tím, kolik si této vlastnosti chceš vzít. Tento výstřížek popiš - od koho - co - a svůj podpis (například od Petra statečnost, od Jirky odvahu atp.). S tímto odstřížkem se již nehraje. Pak předáš nůžky následujícímu spoluhráči. Ten si také zvolí a stříhá.“

V instrukci je také to, aby se od každého spolusedícího spoluhráče stříhalo pouze jednou. Při stříhání by měli všichni naslouchat, co se na spolužákovi oceňuje. Je jasné, že v průběhu se nejrychleji rozstříhají koláče atraktivních spolužáků a koláče outsiderů jsou dlouho netknuté. Jenže u nich musejí všichni ostatní více uvažovat, co u nich ocenit, a proto jsou ty důvody odstřížení hlubší. Protože po skončení odstříhávání (asi 7 kol) zůstává na stole ještě koláč některého spoluhráče, vyzveme děti, aby je dostříhaly (tudíž si od outsiderů musí brát víckrát).

Hra končí tím, že si děti srovnají odstříhané výstřížky od spolužáků, vytvoří pestrý koláč a čtou, co si od druhých braly. To je důležité pro učitele, když slyší, referenční vlastnosti dětí. Pak si odstřížky vrátí, nalepí je na čistý bílý papír a „zrekonstruuji“ bývalý koláč své osobnosti. Poté čtou nahlas, jací jsou. Tedy přečtou vlastnosti, které u nich viděli druzí. Např. „Já jsem sympatický, hravý, sportovně nadaný,...“ Tento závěr se umocní, když jsou vlastnosti nahrávány na videokameru. Tyto koláče je důležité dětem ponechat.

Reflexe: *Jak se vám to hrálo?*

Shodnete se s tím, co vám spolužáci o vás napsali?

Jaké to je nahlas o sobě číst své pozitivní vlastnosti?

❖ STROM S POSTAVAMI

Čas: 1 hodina

Pomůcky: pastelky, fixy, předloha panáčků

Postup: Učitel rozdává každému jeden papír s předtištěným stromem s panáčky. Nechá žáky, ať se podívají na to, co dostali a řekne jim, aby si v duchu vybrali panáčka, který nejlépe vystihuje to, jak se cítí ve svém (osobním) životě (nebo ve třídě). Tohoto panáčka si každý potom libovolně vybarví tak, aby jej při tom neviděli ostatní. Až má většina vybarveno, řekne učitel, aby si nyní v duchu každý zvolil panáčka, kterým by chtěl ve svém životě být (nebo kterým by chtěl být ve své třídě). Tohoto si pak každý opět vybarví mimo dohled ostatních.

Žáci si dají své panáčky před sebe. Jeden z žáků dá své panáčky doprostřed a od této chvíle nesmí mluvit. Ostatní žáci říkají, jak na ně panáček působí, co vyjadřují, jak na ně působí barvy, pečlivost vybarvení, kombinace zvolené dvojice, současný a budoucí panáček zvláště, co mají společného, v čem se liší, atp. Potom se k řečenému vyjadřuje autor a říká, co chtěl původně výběrem panáčků a barev vyjádřit. Postup se pak opakuje i u ostatních žáků.

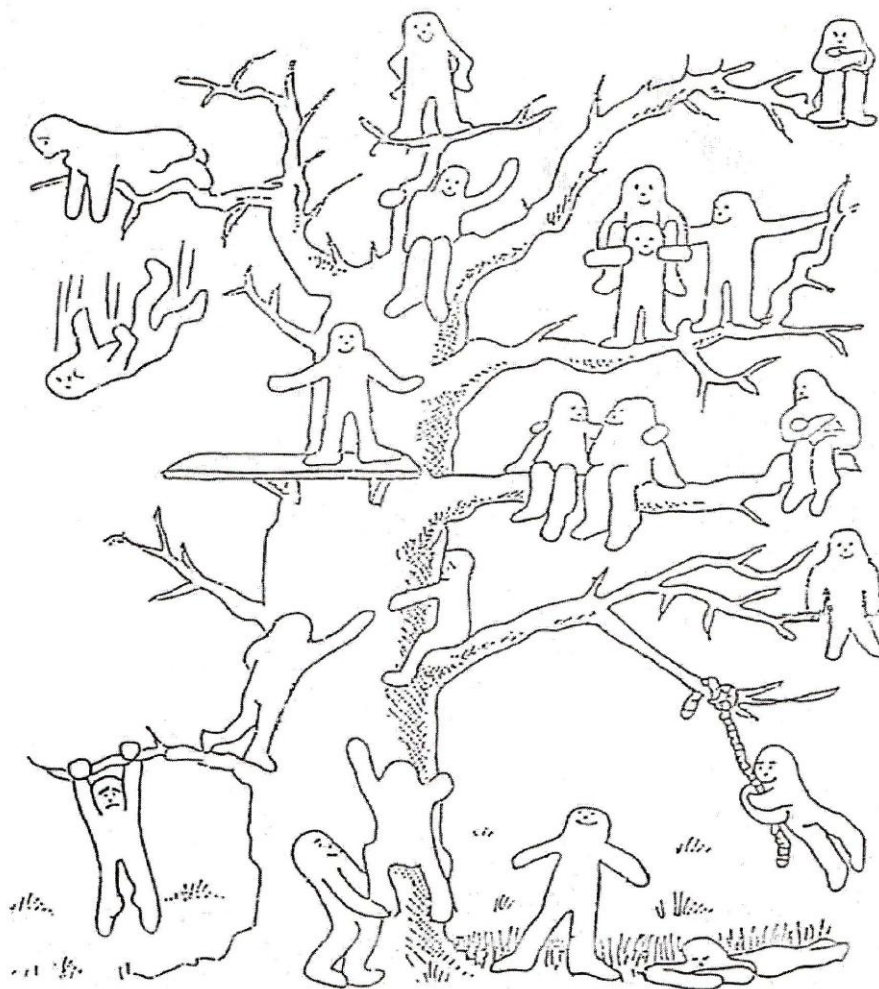
Žáci svým panáčkům dokreslí bubliny a napíší do nich krátký text. V reflexi, která je součástí techniky, se pak mluví i o těchto textech.

Reflexe: *Jak se vám líbili panáčky? Co vás zaujalo? Co vás překvapilo? Dozvěděli jste se něco o sobě? Dozvěděli jste se něco o druhých?*

Hru lze hrát i skupinově. Stačí změnit instrukci: Dohodněte se jako skupina na jednom společném panáčkovi a vybarvěte ho. Chcete-li, můžete mu přidat bublinu s textem (na kterém se opět všichni dohodnete). Tato verze se zaměřuje spíše na skupinovou spolupráci. Další možností je, aby každý nakreslil svého panáčka, tentokrát však celá skupina na společný papír s panáčky. Instrukce může znít: Vybarvěte panáčka, který nejlépe vystihuje vaši momentální náladu, tj. jak se právě teď cítíte. Tato varianta poukáže na současnou skupinovou náladu, lze o ní v reflexi mluvit a využít její znalost pro vhodnou volbu dalších her.

Studijní text k projektu
„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

Obrazek 2: Strom s postavami

Studijní text k projektu

„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

Seznam použité literatury

ČAPEK, R. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. 328 s. ISBN 978-80-247-2742-4.

DUBEC, M. *Poznáváme, určujeme a dodržujeme základní pravidla chování ve třídě a ve škole. Mezilidské vztahy*. Praha: Projekt Odyssea, 2007. 78 s. ISBN 978-80-87145-15-9.

DUBEC, M. *Třídnické hodiny. Metodika práce třídního učitele s tématy osobnostní a sociální výchovy*. Praha: Projekt Odyssea, 2007a. 82 s. ISBN 978-80-87145-20-3.

FRIEDLOVÁ, K., JUROVÁ, L., LINDOVSKÁ, L., MACKOVÁ, P., URBANCOVÁ, M. *Práce s třídním kolektivem. Metodika*. Praha: Národního ústavu pro vzdělávání, školské poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků, 2012. 89 s. ISBN 978-80-87652-70-1.

HERMOCHOVÁ, S. Jak být dobrý třídní učitel. In KASÍKOVÁ, H., BUDINSKÁ, M., BERAN, V. (eds.) *Třída – návod k použití: kompletní průvodce pro práci s třídním kolektivem*. Praha: Josef Raabe, 2008, A 1. 3, s. 1–18. ISSN 1803-5612.

HOPF, A. *Sociální pedagogika pro učitele: pomoc pro každý školní den ve škole*. Praha: Univerzita Karlova, Pedagogická fakulta, 2001. 181 s. ISBN 80-7290-053-6.

KRÁTKÁ, P. Význam funkce třídního učitele v recentních podmínkách českého školství (se zvláštním zřetelem k podpoře zdraví žáků). In KNECHT, P. (ed.) *Výzkum aktuálních problémů pedagogiky a oborových didaktik (v disertačních pracích studentů doktorských studijních programů)*. Brno: MU, 2006. 286 s. ISBN 80-210-4163-3.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál, 2009. 400 s. ISBN 978-80-7367-647-6.

SPILKOVÁ, V. Tvorba kvalitního klimatu (školy, třídy) – výzva pro učitelské vzdělávání. In Chráska, M., Tomanová, D., Holoušová, D. (ed.), *Klima současné české školy. Sborník příspěvků z 11. Konference ČpdS*. Brno: KONVOJ, 2003. s. 341-349. ISBN 80-7203-064-5.

ŠVEC, V., KAŠPÁRKOVÁ, S., KAVANOVÁ, A. Kurikulum základní školy z pohledu učitelů a žáků středních škol a jejich rodičů (zamyšlení nad výsledky výzkumné sondy). IN MAŇÁK, J., JANÍK, T. (ed.) *Orientace české základní školy*. Sborník z pracovního semináře konaného 20. října 2005 na Pedagogické fakultě MU v Brně. Brno: MU, 2005. 312 s. ISBN 80-210-3870-5.

Internetové odkazy:

www.odyssea.cz

www.rvp.cz

Studijní text k projektu
„Zvyšování kompetencí v rámci přípravy pedagogických pracovníků na UP“

www.uceni-v-podode.cz

www.rodicevitani.cz

www.modernivyucovani.cz

www.tridniucitel.cz